

ВСЯ ВЛАДА УКРАЇНСЬКИМ УСТАНОВЧИМ ЗБОРАМ?

12 жовтня 1917 року Центральна Рада ухвалила законопроект про вибори до Українських Установчих Зборів – конституанти українського народу, завданням якої було встановити новий лад і затвердити конституцію Української держави. Малій Раді доручалось затвердити закон та провести вибори до УУЗ, які мали відбутися на основі загального, рівного, прямого й таємного голосування, з дотриманням принципу пропорційного представництва. Виборчим правом могли скористатися особи обох статей у віці понад 20 років. До Українських Установчих Зборів мало бути обрано 301 члена (1 депутат від 100 000 населення).

III Універсалом Центральної Ради днем виборів до Українських Установчих Зборів було призначено 27 грудня 1917 (9 січня н. ст. 1918) року, а днем скликання – 9 (22 н. ст.) січня 1918-го. Цей документ (III Універсал), зокрема, передбачав: «До Установчих Зборів України вся влада творити лад на наших землях, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, й нашому уряду – Генеральному Секретаріатові України».

Скликати Українські Установчі Збори в січні 1918 року не вдалося. Вибори відбувалися вже в умовах війни з Росією. В неокупованих більшовиками районах України було обрано лише 171 члена майбутніх Установчих зборів...

Зазнали фіаско й Всеросійські Установчі Збори. Щоправда за дещо інших обставин. Одразу після жовтневого перевороту в Росії більшовицька Рада Народних Комісарів ухвалила постанову щодо проведення 12 листопада 1917 року виборів до Всеросійських Установчих зборів. Тож сформований Радянський уряд залишався тимчасовим – до скликання Установчих зборів 28 листопада. Бо вимогу народу – «Вся власть – Учредительному собранию!» – більшовики ще не могли ігнорувати в брутальний спосіб.

Скориставшись притягальним гаслом негайного скликання Всеросійських Установчих Зборів, на які в усіх верствах російського суспільства поклали багато сподівань, більшовики зуміли захопити владу. І саме ця обіцянка зробила на короткий момент владу заколотників легітимною.

У виборах до Всеросійських Установчих зборів взяло участь 44,5 мільйона громадян – близько половини тих, хто мав право голосу. Було обрано 707 депутатів. Треба зауважити, що в той час у Москві точилися бої, офіцерство і ряд політичних партій від участі у виборах були усунуті. Перемогли на виборах соціалісти-революціонери (есери), здобувши понад 40% голосів. На другому місці опинились більшовики (24%), третє місце дісталось українським есерам-петлюрівцям (8%), четверте місце виборили конституційні демократи або кадети (партія народної свободи) – 4,7% голосів, на п'ятому опинились меншовики (соціал-демократи-оборонці) – 2,6%. Близько 8% голосів набрали сукупно національні партії – вірменські дашнаки, азербайджанські мусаватисти, грузинські меншовики, казахські алаш-ординці тощо.

18 (5) січня 1918 року більшовицька газета «Правда» вийшла з провокаційним заголовком: «Сегодня гиены капитала и их наемники хотят вырвать власть из рук Советов».

Того ж дня в Петрограді була безжално розстріляна маніфестація на підтримку Установчих зборів, організована правими есерами і меншовиками. На бруківці Литейного проспекту пролилася перша робітничая кров. За офіційними даними, 21 людина була вбита, понад сто – поранено.

Похорони жертв павших 5 Января 1918 г. въ день открытiя Учредительнаго Собранiя. Петроградъ 9 Января 1918 г.

Пополудні 18 (5) січня 410 депутатів (297 не змогли прийти) зайшли до Білої залі Таврійського палацу. Більшовики разом з невеликою групою лівих есерів демонстративно забрались геть, тим самим позбавивши Збори кворуму – у залі залишилось менше 50% депутатів.

О 4 годині 40 хвилин рану Всеросійські Установчі збори припинили свою роботу – до Віктора Чернова, голови Установчих зборів, підійшов начальник охорони Таврійського палацу матрос-балтієць анархіст Анатолій Железняков і цинічно повідомив, що «караул устал», тож присутні мають покинути залю.

Згідно з офіційною біографією А. Железнякова цей епізод виглядав так. О 4 годині 20 хвилин ранку Железняков увійшов у величезний, яскраво освітлений зал палацу, прой-

шов повз рядів, піднявся на трибуну, наблизився до Чернова, поклав йому на плече свою руку і голосно сказав:

– Прошу припинити засідання! Караул втомився і хоче спати ...

У цей час з великим пафосом виголошував промову лівий есер Фундамінській. Він застиг на півслові, втупивши перелякані очі на озброєного матроса. Прийшовши до тями після хвилинної розгубленості, Чернов закричав:

– Та як ви смієте! Хто вам дав на це право?!

Железняков спокійно відповів:

– Ваша балаканина не потрібна трудящим. Повторюю: караул втомився!..

Коаліція большевиків і лівих есерів ухвалили рішення розігнати Установчі збори як «контрреволюційні». Вже наступної ночі 20 (7) січня Ленін затвердив декрет про

розпуск Установчих зборів, тим самим поставившим хрест на спробі провести поступове перелаштування російського суспільства...

Сто років минуло відтоді. Українську державу лихоманить. Щораз відчутніше даються взнаки загрози не лише зовнішні, але й внутрішні. Нинішній стан невизначеності, який щодня посилюється, підказує, що існує конечна потреба скликання (хай і припізнілого) Установчих зборів для зупинення подальшої приватизації влади олігархатом.

Скликати Установчі збори треба було ще в 1991 році, або, принаймні, у 2004-му, одразу після Помаранчевої революції. Навіть 2014 року, попри російську агресію, треба/можна було скликати конститuantу – зуміли ж в умовах війни провести вибори президента і Верховної Ради! Нині, у збройному й політичному протистоянні з ворогом, задавлені проблеми державного будівництва даються взнаки дедалі відчутніше. Попри те, що перебуваємо в стані війни, бракує системного бачення майбутнього, відсутність стратегії розвитку унеможливує ефективне реформування економіки.

Коли наприкінці ХХ століття на політичній мапі світу постала новітня Українська держава, в її народі не запитали, який політичний та економічний лад він хоче мати, як має бути організована влада і які повноваженнями ця влада може володіти. Українці отримали національну та соціальну свободу, але як нею розпорядитися не з'ясували. Атрофоване советською владою відчуття господаря, персональної відповідальності, ідентичності призвело до сумних наслідків. По суті відбулася (і перманентно триває) механічна заміна одних правителів на інших. До влади перманентно приходять політичні авантюристи, пройдисвіти від бізнесу, колаборанти. Так, народ їх обирає. Так, кандидати на владні посади обіцяли народові багато гарного, але внаслідок порочної структури організації влади ці обіцянки легко забувались. Народні обранці самі визначали і продовжують визначати свій статус, свої повноваження і привілеї, не забувши запровадити для себе недоторканність, тобто заздалегідь звільнили себе від відповідальності не тільки за помилки і бездіяльність, але й за карні злочини. У результаті маємо Верховну Раду, зайняту головним чином тим, що вона головним чином лобіює інтереси того або іншого клану, маємо Президента, який усе може, але ні за що не відповідає, і кабінет міністрів, котрий нічого не може, але відповідає за помилки, допущені Президентом. За такої ситуації політична і фінансова корупція в «картковому будинку» олігархату й чинов-

ницького апарату (його антидержавницьки налаштованої частини) сягає небачених розмірів, а сукупний інтелект нації, моральність суспільства стрімко деградує.

За будь-якого державного будівництва треба виходити з принципу, що тільки народ є джерелом влади, визначає її структуру, повноваження і відповідальність перед ним, народом. І тільки народ може вирішити, при якому соціальному ладі він хоче жити. Все це має передувати створенню структур влади і визначатися через обрані народом Установчі Збори.

Важливий нюанс: делегати Установчих зборів, після виконання покладених на них функцій уже більше ніколи не матимуть права займати виборних державних посад. Це найважливіша умова для створення нормальних, відповідальних структур влади, створення не «під себе».

На всіх етапах підготовки скликання Установчих зборів надважливим є забезпечення стабільності функціонування чинного державного механізму та забезпечення його від впливу ворожих спецслужб та олігархату.

Перше завдання Установчих зборів – визначити соціально-економічний устрій. Він повинен забезпечити умови для зростання добробуту країни та її громадян, дотримання свобод і соціального захисту.

Не може бути мови про недоторканність виборних осіб владних структур. Так само неприпустимі всілякі індульгенції вищим державним чиновникам після закінчення їхніх повноважень.

Незалежність судів гарантується такими правилами: судді обираються народом, тобто одержують судову владу безпосередньо з рук суверена, судді не можуть бути змінені виконавчою владою, і утримання судів і суддів повинно бути визначене Установчими Зборами і закріплене Конституцією. Надалі ніхто не може змінити розмірів їхнього утримання, тобто виконавча влада позбавляється можливості управляти судами за допомогою додавання їм матеріальних благ або, навпаки, обмеження.

Змінити суддів або усунути їх від посад можуть тільки виборці, і для цього повинен бути вироблений чіткий механізм. Для нагляду за діяльністю судів має бути створений виборний орган, незалежний від інших структур влади. Судова влада повинна бути обмежена судом присяжних.

Розмови про те, що суд присяжних дорогий і «не по кишені» державі – блеф. Держава і суспільство зазнає значно більших збитків через зловживання суддів, рішення яких контролюються лише рішеннями вищих судових інстанцій, тобто тим же суддівським корпусом, що, як і нижчий, може бути корумпований...

Сам принцип відсторонення членів Установчих Зборів від влади і неучасть їх у виборних владних структурах у майбутньому гарантує, що при встановленні меж повноважень, привілеїв майбутніх гілок влади вони будуть створювати їх не «під себе». Це найважливіша умова для створення нормальних, відповідальних структур влади.

Установчі Збори мають розділити гілки влади, визначити повноваження і відповідальність кожної гілки влади, граничну кількість державних чиновників і розміри їхнього утримання. Ці норми повинні бути зафіксовані, і надалі ніяка гілка влади не може їх перевищувати. Має бути заборонене так зване «делегування повноважень» від однієї гілки влади іншій. Бо саме через таке делегування повноважень виконавча влада звикло підпорядковує собі інші структури, у результаті демократія замінюється авторитарним режимом і деспотією. Певні ознаки такої небезпеки в Україні вже проглядаються – приміром історія появи скандального коаліційного законопроекту про зниження не-

залежності НАБУ, коли під загрозою опинилась система незалежних інституцій з розслідування корупційних злочинів найвищих посадовців. І не тільки.

Певне підґрунтя для скликання Установчих зборів, схоже, було створене. 25 січня 2010 року у Києві відбувся всеукраїнський форум громадських організацій. Результатом його роботи мало стати створення умов для скликання Всеукраїнського Конституційного зібрання, яке мало вирішити майбутнє України. 1 лютого 2010 року Оргкомітет Громадянської Асамблеї України звернувся з відкритим листом до кандидатів на пост президента України з проханням дати відповідь, чи поділяють вони рішення Громадянської Асамблеї України про термінову потребу проведення Конституційної реформи шляхом скликання Конституційних зборів. Однак «процес не пішов»...

Скликати Установчі збори треба, попри скептицизм тих, хто переконаний, що коли корабель тоне, то на ньому оголошується аварійна тривога, аврал, а не починаються дебати про зміни до корабельного статуту.

Єдиний важіль, який у нинішній кризовій ситуації може зрушити з місця політично замшлу, корупційну, аморальну, олігархічну державну брилу, – це Установчі (Конституційні) збори. Якщо їх не вдасться скликати найближчим часом, не буде здійснене, образно кажучи, **перезаснування системи**, то держава неминуче ввійде у стан ступору.

Скликати Установчі збори треба через те, що саме вони можуть і мають продемонструвати громадянам України зрозуміле бачення майбутнього, визначити національні пріоритети, сформулювати чітку стратегію розвитку держави та ухвалити реалістичний план здійснення реформ.

Олег К. РОМАНЧУК

